

TATAR YAZAR RİNAT MUHAMMEDİYEV'İN KALEMİNDEN TURAN YAZGAN

MEHMET YASİN KAYA*

Öz: Tataristan'ın önde gelen yazarı ve devlet adamı Rinat Muhammediyev ile Türk dünyasının günümüzdeki Gaspıralısı olarak tanınmış Turan Yazgan'ın dostlukları 1990'lı yılların başına dayanır. Bu aynı zamanda, dağılma sürecine giren SSCB'nin o dönemde tebaası olarak yaşayan Türklerin de kendi içlerinde ve Türkiye ile daha rahat yakınlaşmaya ve dostlaşmaya başladıkları yıllardır. Bu şartların verdiği rahatlıkla 1990 yılının Ekim ayında ilk kez Türkiye'ye gelen Rinat Muhammediyev, elbette o dönemde ve günümüzde olduğu üzere, o topraklardan gelen her aydın gibi soluğu Turan Yazgan'ın büyük emekleriyle kurulan Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nda alır. Vakıfta bir masa etrafında başlayan ilk sohbet, yıllar geçtikçe başta eğitim olmak üzere Türk dünyasının türlü sorunlarının görüşüldüğü, karşılıklı geliş gidişler için yolların arandığı, devletler nezdinde çeşitli ilişkilerin en sağlam şekilde nasıl kurulabileceği gibi önemli konuların yanı sıra; karşılıklı aile sınırlarına bile vakıf olabilecek türden bir dostluğa evrilir. Bu ilişki, Turan Yazgan'ın 22 Kasım 2012 tarihinde sonsuzluğa yürüyüşüyle son bulsa da Rinat Muhammediyev, bu dostluğun ölümsüzlüğünü göstermek amacıyla 2015 yılında Tatar Türkçesiyle kaleme aldığı *Küzaçkısız Buran* "Göz Açtırmayan Boran-Turan" adlı romanını 2016'da yayımlar. Aynı yıl, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından Türkiye Türkçesiyle yayımlanan roman, bu makalenin ana konusunu ve kaynağını oluşturacak; böylelikle bir Tatar yazarın gözünden Turan Yazgan'ın Türk dünyasına adanmış hayatı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Turan Yazgan, Rinat Muhammediyev, Tatar edebiyatı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Tataristan Cumhuriyeti.

TURAN YAZGAN FROM THE VIEWPOINT OF THE TATAR AUTHOR RİNAT MUHAMMEDİYEV

ABSTRACT: The friendship between Rinat Muhammediyev, the prominent writer and statesman of Tatarstan and Professor Turan Yazgan, known as today's Gaspıralı of the Turkic World, began in the 1990s. In these years, The Turks living as a citizen of the USSR that began to face the dissemination started to embrace and become closer to Turkey and one another. With the comfort provided by these conditions, Rinat Muhammediyev, who came to Turkey for the first time in October 1990, like any intellectual coming from those lands would and will still do, visited the Turkish

* Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mehmet.yasin.kaya@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9842-2214

(Yazının Geliş Tarihi/Received Date: 07.05.2021, Yazının Kabul Tarihi/Acceptance Date: 28.05.2021)

Doi:10.47089/ıuad.826322

World Research Foundation, which was established with great efforts of Turan Yazgan. The first conversation that started around a table in the foundation, over the years, evolved into conversations about the important issues such as discussing various problems of the Turkish World, especially education, seeking ways for mutual arrival and departure, and how to establish various relations with governments in the strongest way. Moreover, they evolved into a kind of conversation that included even mutual family secrets. Even this relationship ended with Turan Yazgan's passing away into eternity on November 22, 2012, to show the immortality of this brotherhood Rinat Muhammediyev wrote his novel, Küzaçkısız Buran "Göz Açtırmayan Boran-Turan" in Tatar language in 2015. This novel published in Turkish by the Turkish World Research Foundation in the same year, forms the main purpose and subject of the present article, which focuses on the evaluation of Turan Yazgan's life devoted to the Turkish World through a Tatar author's perspective.

Key Words: Turan Yazgan, Rinat Muhammediyev, Tatar Literature, Turkic World Research Foundation, Republic of Tatarstan.

1. Giriş

Sovyet Sosyalistler Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki süreç Rusya coğrafyasındaki Türkler ile Türkiye Türkleri arasında özellikle kültür ve eğitim alanında hızlı bir yakınlaşmanın ve her alanda iş birliği temellerinin atıldığı dönemdir. Büyük bir ileri görüşlülük örneği sergileyerek 1980 yılında Prof. Dr. Turan Yazgan'ın tam bir öncü olarak bu temaslara hazırlık yaptığı ve bu uğurda Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nı kurduğu bilinmektedir. Henüz devletler arası temasların bile başlamadığı bir dönemde SSCB'deki Türklerle ilgili her türden ortaklıklar kurulması için faaliyetler planlayan ve gerçekleştiren Prof. Dr. Turan Yazgan, hayata geçirdiği bu faaliyetlerle tam anlamıyla ilkleri başarmış bir fikir adamıdır.¹ Bu faaliyetlerle esasen 1990'lı yıllarda, başta dağılan SSCB topraklarındaki Türkler olmak üzere, dünyanın pek çok yerinde yaşayan Türk toplulukları ile hangi düzlemlerde temasa geçilmesi gerektiği

¹ Turan Yazgan önderliğinde, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın gerçekleştirdiği bu ilkler, bizzat Turan Yazgan'ın kaleminden şu şekilde aktarılır: 1. Türk dünyası terimini ilk yerleştiren. 2. Türk dünyasının müziğini derleyip korosuyla ilk tanıtan. 3. Türk ülkelerine toplu olarak ilk ulaşan. 4. Türk liderlerini Türkiye'ye ilk getirip tanıtan. 5. Türk topluluklarının bayraklarını ilk neşreden. 6. Türk ülkelerinde ilk Türkçe eğitimi başlatan. 7. Türk dünyası ile ilgili ilk Gençlik Şöleni düzenleyen. 8. Türk dünyası ile ilgili ilk Çocuk Şöleni düzenleyen. 9. Türk dünyası ressamlarına ilk resim sergileri açan. 10. Türk dünyası tiyatrosunu Türkiye'de ilk olarak sahneleyen. 11. Türk ülkelerinde ilk konferansları gerçekleştiren. 12. Türkiye'de ilk Türk Halkları Asamblesi Konferansını düzenleyen. 13. Türkiye'de ilk Aksakallılar Konferansını düzenleyen. 14. Türkiye'de ilk Türk Kadın Kurultayını gerçekleştiren. 15. Türkler arasında ilk kültür münasebetlerini kuran. 16. Türkleri birbirlerine ilk tanıtan. 17. Türk ülkelerinde 'Dilde Fikirde İşte Birlik' idealini tekrar ilk canlandıran. 18. Türk dünyasının her yerine ilk damgasını vuran. 19. Türk dünyasını her yönüyle araştırıp; müzik yayınlarıyla, kitap yayınlarıyla, dergi yayınlarıyla, takvim yayınlarıyla bütün dünyaya kesintisiz ilk duyuran vakfımızdır. (bk. <https://turan.org/turk-dunyasi-arastirmalari-vakfi/>)

noktasında devletin ileri gelenlerine de örnekler sunan Yazgan, çağımızın Gaspıralısı yakıştırmalarını en fazla hak eden bir şahsiyet olarak tanınmıştır.

1990'ların başından itibaren Türk dünyasından Türkiye'ye gelen her Türk aydınının uğradığı ilk yerlerden biri Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı olmuştur. Türkiye'ye gelen bu aydınlardan biri olan Tataristan'ın ünlü yazarlarından Rinat Muhammediyev ile Turan Yazgan'ın dostlukları, sahip oldukları bütün imkânları Türkiye-Tataristan kardeşliği ekseninde eğitim, bilim, sanat ve kültür işbirliği kurma yolunda sarf ettikleri bir ortaklığa da dönüşmüştür. Türlü vesileler ile bir araya gelip sohbet etmeye, Türk dünyasının sorunlarını görüşüp fikir alışverişinde bulunmaya can atan bu iki dostun ilişkileri ve kesişen hayat hikâyeleri Rinat Muhammediyev'in 2016 yılında yayımlanan Göz Açtırmayan Boran-Turan romanıyla Tataristan ve Türkiye okuyucuları ile buluştu. Çalışmamızda, Turan Yazgan'ın ömrünü adadığı fikirlerin ve gerçekleştirdiği faaliyetlerin, Rinat Muhammediyev'in anılan eserine ne şekilde yansıdığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2. Rinat Muhammediyev'in Yaşam Öyküsü ve Başlıca Eserleri:

Yazar ve edebiyat bilgini Rinat Muhammediyev, 10 Aralık 1948 tarihinde Tataristan'ın Mamadiş bölgesinin Kêçê Kirmen köyünde dünyaya gelmiştir. İlk ve ortaöğrenimini 1966 yılında Mamadiş bölgesindeki Tüben Uşma Okulunda tamamlayan Muhammediyev, 1971 yılında Kazan Devlet Üniversitesinin Tatar Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olur. Mezuniyetinin ardından üç yıl boyunca Kazan Devlet Televizyonunda çocuklara ve gençlere yönelik programların metin yazarlığı görevini yürütür. 1973-1976 yılları arasında Kazan Devlet Üniversitesi Gazetecilik Bölümünde lisansüstü eğitimi alan Muhammediyev, ardından *Tataristan Komünisti* dergisinin (günümüzde *Tataristan*) “Bilim ve Kültür” bölümünde idarecilik yapar. (http://www.rinatmuhamadiev.ru/index_t.html)

1977 yılının Şubat ayında “*Kazan Utları*” dergisinde çalışmaya başlayan Muhammediyev, önce derginin edebî tenkit bölümünde yazarlık yapar; 1981-1987 yılları arasında ise başyazar yardımcısı olarak hizmet eder. 1987-1989 yıllarında Tataristan Kitap Neşriyatının müdürü olan Rinat Muhammediyev, 1979 yılında “Tatar Edebî Tenkidinin Oluşumu Meseleleri” konulu tezi ile filoloji bilimleri uzmanı unvanını kazanır. Lisansüstü eğitiminin ilk yıllarından itibaren bütün ilgisini edebî tenkit sahasına yönlendiren Muhammediyev'in bu konudaki önemli tespitler ve yorumlar içeren makaleleri Tataristan'ın çeşitli gazete ve dergilerinde yayımlanır. Bu değerli çalışmalarının yanı sıra, Tatarların ilk tiyatro eleştirmeni olarak bilinen Gabdrahman Keram'ın (1878-1947) ve özellikle ünlü edebiyat bilgini Cemal Velidi'nin (1887-1932) biyografileri, eserleri ve sanat anlayışları üzerine, o dönem için oldukça çarpıcı gerçekleri cesaretle okuyucuyla buluşturarak edebiyat ve bilim çevrelerinin dikkatini çekmiştir. Cemal Velidi'yi “edebiyat tarihindeki ilk *Tukaycı* bilim adamı ve araştırmacı” olarak tanımlayan Muhammediyev, onun adının “maksatlı” bir

şekilde unutturulmak istenişini Tataristan Yazarlar Birliğinin yayın organı olan *Kazan Utları* dergisinde yayımlanan “Fedakârlar Fedakârlık Bekler” (1987) başlıklı makalesinde şu cümlelerle ifade eder:

“Bu günlerde profesyonel Tatar edebî tenkidinin öncüsü, tenkitçi ve edebiyat âlimi, dil bilgini ve folklorcu Cemal Velidi doğalı 100 yıl oldu. Edebiyat bilginleri için bu isim tanındı ve ilmî çevrede o bambaşka bir hürmet ile anılır. Ama geniş kitle okurları için onun adı bir şey ifade etmez, kabahat okuyucularda değil.” (Öner, 2018: 3-4)

Rinat Muhammediyev, edebî tenkidin tarihi, oluşumu ve gelişimi konularının yanı sıra, kendi dönemindeki edebiyat akımını ve sanatçıları da yakından takip etmiştir. Muhammediyev; Hasan Tufan, Sibgat Hekim, Nuri Arslanov, Şevket Galiyev, İldar Yüziyev, Ravil Feyzullin, Gerey Rehim gibi devrin önde gelen şairleri ile Emirhan Yenikey, Atilla Rasih, Ayaz Gıylacev, Mõhemmet Mehdiyev gibi ünlü roman ve hikâye yazarlarının hayatlarını, eserlerini ve işledikleri tema ve konuları derinlemesine analiz eden, çağının Tatar edebiyatını inceleyen bilimsel çalışmalara da imza atmıştır. Rinat Muhammediyev’in bu türden makaleleri “Eger Bëz Yanmasak...” (1980), “Problemı formirovaniye tatarskoy literaturnoy kritiki / Tatar Edebî Tenkidinin Oluşumu Meseleleri” (1982) ve “Yakutlar Tabıladır Vakıt Bëlen” (1983) adlı kitaplarında yer almıştır.

1970’li yılların sonu, Rinat Muhammediyev’in yukarıda andığımız bilimsel çalışmalarla birlikte ilk edebî eserlerini de vermeye başladığı yıllardır. 1979 yılında çocuklar için yazdığı “Yaña Yılğa Küçtenëç /Yeni Yıla İkrâm” adlı ilk hikâyeleri yayımlanır. Ardından “Bërençë umırzaya / İlk Kardelen” (1983), “Ak kıyalar turında hıyal / Ak Kayalar Hakkında Hayal” (1985) ve “İstelëk öçën – Gıylëmhanğa / Bir Hatıra - Gıylëmhan’a” (1986) adlı hikâyeleri basılmıştır. 1989 yılında Muhammediyev’in ilk romanı olan “Keneriy – çitlëk koşı / Kanarya – Kafes Kuşu” adlı eser yayımlanır. 1960-1985 yılları arası Sovyet toplumu, özellikle de yönetici kesimi tesiri altına alan ahlaksızlık, rüşvet, alkolizm ve fuhuş gibi toplumda derin yaralar açan sorunları karakteristik tipler etrafında gelişen olaylarla veciz bir şekilde anlatan roman, 90’lı yıllardaki Tatar roman ve hikâyeciliğine yön verdiği gibi, aynı zamanda bu toplumsal sorunlardan muzdarip halkın gönlünde de bambaşka bir yer edinmiştir (Dautov ve Rahmani 2009: 153).

Rinat Muhammediyev 1989-1999 yılları arasında iki dönem boyunca Tataristan Yazarlar Birliği başkanlığını yürütür. Tatar edebiyatının tanıtılması, sanata ve sanatçıya layık oldukları değerin verilmesi için büyük çaba sarf eden Muhammediyev, bu çalışmalarıyla yalnızca edebî çevrelerce değil; halk ve devlet idarecileri nezdinde de büyük takdir toplamıştır. Bu takdirin bir yansıması olarak Rinat Muhammediyev, 1990 yılında Tataristan milletvekili seçilmiş ve 1993 yılına kadar Rusya Parlamentosu Daimi Üyesi olmuş; Parlamentonun Kültür ve Millî Meseleler Komisyonunun başkanlığını yürütmüştür. Rinat Muhammediyev’in Tataristan Cumhuriyeti milletvekilliği görevi 1995-2000 yılları arasında da devam etmiştir. Muhammediyev’in bu yoğun ve çalkantılı

dönemde yürüttüğü önemli siyasi görevlerinin yanı sıra edebiyata ve Tatar kültürüne olan hizmetleri de artarak devam etmiştir.

1990-1993 yılları arasında o güne kadar herkesin hakkında bir şeyler bildiği ancak detaylı bir araştırma yapmaya kimsenin cesaret edemediği ünlü Tatar siyasetçi ve teorisyen, Stalin *repressiyasının* kurbanı Mir Seyit Sultangaliyev'i anlatan biyografik romanı “Sırat Köprüsü” (1993) Rinat Muhammediyev'in hayatında tam anlamıyla bir dönüm noktası olmuştur. KGB dosyalarından, mahkeme zabıtlarından ve şahsi mektuplardan yararlanılarak büyük bir emek sonucu ortaya çıkarılan bu roman, 1993 yılında Tataristan Cumhuriyeti Abdullah Tukay Devlet Ödülü'ne layık görülür. Ünü Tataristan sınırlarını çoktan aşmış bu eserin, aralarında Rusça, Fransızca, Çincenin de olduğu pek çok dile, hızla çevirisi yapılmıştır. Bu eserin Türkiye Türkçesi ile yayımlanma işini kendisine görev addeden, Rinat Muhammediyev ile 90'lı yılların başından beri tanışan ve dost olan Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Kurucu Başkanı merhum Turan Yazgan'dır. Eserin Tatarca orijinal nüshasını Türkiye'ye getirip Mustafa Öner'e bu önemli işi teslim eden Turan Bey, aynı zamanda Rinat Muhammediyev'le Mustafa Öner arasında yine bitmeyecek bir dostluğun da temellerini atmıştır. Sırat Köprüsü - Sultan Galiyev adıyla Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından 1993 yılında yayımlanan bu eser, Türkiye'deki okuyucular tarafından da ilgiyle karşılanır.

Rinat Muhammediyev'in Moskova'daki parlamenterlik yıllarına ait ikinci önemli eseri de “Utlı Taba Östënde” / Kızgın Tava Üstünde adlı belgesel romandır. Bu roman, bizzat yazarın gözleri önünde gerçekleşen 1993 olaylarını, dönemin SSCB Başkanı Boris Yeltsin ile Rusya Parlamentosu arasında geçen hâkimiyet mücadelesini, kanlı ayaklanmaları ve SSCB'nin dağılıp günlerini anlatır. Romanın “Kruşeniye” (Enkaz) adıyla yayımlanan Rusça genişletilmiş ikinci baskısı, yazara 2002 yılında Mihail Şolohov Uluslararası ödülünü getirmiştir. Bu eser de Türkiye Türkçesine Mustafa Öner tarafından aktarılmış ve “Rusya'da Demokrasi - Bir Tatar Parlamenterin 1990-1995 Hatıraları” adıyla, 1996 yılında Ötüken Neşriyat tarafından yayımlanmıştır.

Rinat Muhammediyev'in yukarıda anılan romanlarından başka Tatarca kaleme aldığı “Allanıñ kaşka tekesë”, “Koş bulıp oçar idëm”, “Üz kēşeler” ve Rusça yazdığı “Тени в сумерках / Alacakaranlıkta Gölge”, “Взлететь бы мне птицей / Vana Bir Kuş Uçur” ve “Свои люди / Onun İnsanları” adlı romanları da Moskova'daki çeşitli yayınevlerinde basılmıştır.

3. Göz Açtırmayan Boran-Turan Romanı:

Rinat Muhammediyev'in son romanı olan Küzaçksız Buran; “bir dost”a, “bir ağabey”e yazılmıştır. Yazar, Turan Yazgan ile 1990'lı yıllarda başlayan dostluğunu, Turan ağabeyi ile birlikteliklerini, karşılıklı ziyaretler sürecinde yaşanan ilgi çekici hatıraları, onun hayat ve Türk dünyası yolundaki

mücadelesini ustaca kurgulayarak biyografik bir romana dönüştürmüştür. Roman “Küzaçkısız Buran” adıyla yayımlanmış², Tataristan sanat camiası ve edebiyat severler tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Eser aynı yıl, tarafımızdan Türkiye Türkçesine aktarılarak “Göz Açtırmayan Boran-Turan” adıyla Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından okuyucuyla buluşturulmuş; romanın ikinci baskısı 2017 yılında yine Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı tarafından yapılmıştır.

Göz Açtırmayan Boran-Turan romanı 40 bölümden oluşan bir biyografik romandır. Ancak romanı yalnızca biyografik roman olarak tanımlamak eksik kalır. Muhsin Kadıoğlu’nun da belirttiği gibi bu eser, temelde Turan Yazgan’ın hayat hikâyesini ele alsada yazarın anıları yoluyla otobiyografisinden de kesitler barındırdığı için ikili biyografi (biyografi-otobiyografi), gezi notlarına yer vermesinden dolayı gezi yazısı ve bir fikir kitabı olarak değerlendirilebilir ki Kadıoğlu bunun Türk edebiyatında yeni bir tür olduğunu öne sürmüştür (2017, 239). Romanda olaylar genel itibarıyla kronolojik bir şekilde ilerlemiştir. Birinci bölüm, henüz yedi yaşlarında olan Turan’ın evlerine çok yakın olan Eğirdir Gölü’nün kıyısında balık tutma sahnesiyle başlamaktadır. Aynı zamanda bu bölümde okuyucu, romana adını da veren boran (kar fırtınası) sahnesiyle karşılaşır. Okuyucu, romanın 23. bölümünde yine bir boranla karşılaşır; bu kez boran Isparta dağlarında değil, Kazan’da ortaya çıkar. Romanın ikinci bölümünde Rinat Muhammediyev, Turan Yazgan’la tanışmasını ve ilk sohbetlerini içeren hatıralarına yer vermektedir ve romanın genel kurgusu, bazı bölümlerde bu düzen bozulsa da, bu şekilde devam eder. Yani bir bölüm Turan Yazgan’ın biyografisine ayrılmışken ardından gelen bölümde, yazarın Turan Yazgan ile olan anılarına yer verilmiştir. Bu kurguya göre de Muhammediyev’in Turan Yazgan’ın biyografisini anlattığı bölümlerde ilahi/hâkim bakış açısını, anılarına yer verdiği bölümlerde ise kahraman bakış açısını kullandığı görülmektedir (Kaşgarlı: 2018, 19).

Göz Açtırmayan Boran-Turan romanının çağdaş roman teknikleri ve inceleme yöntemleriyle ele alınması, bu çalışmanın sınırlarını aşacağı için bu bölümden itibaren çalışmada, Rinat Muhammediyev’in gözünden Turan Yazgan’ın, Türk dünyası, tarih, Türk dili, Türk edebiyatı, eğitim gibi önemli konulardaki bakış açısına yer verilecektir.

4. Turan Yazgan ve Türk Dünyası:

Turan Yazgan’ın Türk dünyası anlayışı kati bir şekilde birlik yani “Turan” sözüyle iç içedir. Muhammediyev, ailesi tarafından ona Turan adının verilme öyküsünü ve babasının ona “Turan” sözünün anlamını açıkladığı sayfalarda, isim sembolizasyonuna da vurgu yaparak Turan Yazgan’ın Türk dünyası ile olan bağını da hikâye etmeye başlamış olur: “*Adın Türkçe, bildiğimiz kadarıyla oğlum. Milletimizin gönlünde olup, onun uzun tarihini ve geleceğe dair*

² Muhammediyev, Rinat. (2016). *Küzaçkısız Buran*. Glos-Press. Moskova.

hayallerini bir araya toplayan bir isim.” (Muhammediyev, 2016: 40). Bu “birlik” sözü ve ideali, dolayısıyla Turan Yazgan’ın Türk dünyası ile ilgili düşünce ve tespitleri, romanın başından sonuna kadar pek çok yerde, çeşitli olaylar vesilesi ile dile getirilmektedir. Günümüzün İsmail Gaspıralısı olarak tanınmış Turan Yazgan’ın, başta Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı’nın süreli yayın organı olan Türk Dünyası Tarih Dergisi’ndeki³ (TDTD) yazıları olmak üzere kaleme aldığı fikirlerini, bu birlik olgusu çerçevesinde tıpkı Gaspıralı gibi “Dilde, fikirde, işte birlik” şiarı etrafında geliştirdiği açıktır (bk. Kadioğlu, 2010). Yalnızca Gaspıralı değil, yolları bu olgu etrafında kesişen diğer Türk büyüklerini Turan Yazgan romanda şu şekilde anmaktadır:

“Bana zenginlik lazım değil, altın, gümüş ve paranın önemi yok. Dünyanın dört bir yanına dağılmış Türklerin gözyaşı, öksüzlüğü, darmadağın hâlleri rahatsız ediyor beni. İlişki kurmak yetmiyor. Dertlerimize, kederlerimize, tasalarımıza, hasretlerimize ve sevinçlerimize ortak olmaz yetmez bize. Ziya Gökalp, Gaspıralı, Atatürk, Sultan Galiyev gibi büyük önderlerimizi unutuyoruz. Reform, sanat ve medeniyet yolundaki birliktelikler milletleri ve devletleri birbirlerine yakınlaştıracak. Ruhlar temizlenecek, yenilik bulacak... Yani dilde, fikirde ve işte birlik her zaman gerekli.” (Muhammediyev, 2016: 44, 46).

Turan Yazgan’ın Türk dünyasında birlik idealleri esas olsa da bunun İslam birliği düşüncesinden ayrı tutulamayacağını öne süren Kadioğlu, bu düşüncesini Turan Yazgan’ın TDTD’deki bir yazısından alıntıyla şu şekilde desteklemektedir: “... *siyasi parçalanmanın yarattığı suni hudutların sıkıntılarını hep birlikte çekiyoruz. Bu suni hudutları çizen batı, bundan azami ölçüde istifade etmeye devam ediyor. İslam dünyasının acıklı hali yalnız Türk dünyasının birliğini değil bütün İslam dünyasının birliğini düşündürmelidir.*” (Kadioğlu, 2010: 56-57). Romanda, Turan Bey’in bu iki aidiyetin birliğini savunduğuna dair doğrudan cümlelere rastlanmasa da Muhammediyev’in Turan Yazgan’la ilgili anılarını anlattığı bazı bölümlerde, Türklük ve İslamiyet’le ilgili görüşlere rastlanıyor. Bu anılardan biri Kazan’dandır. Turan Yazgan, Çallı şehrinde kendisiyle tanışmak için Kazan’a gelen Batuhan adlı bir kişi ile sohbeti sırasında muhatabının Çuvaşların Hristiyan oldukları için Türk sayılmayacağı fikri ile karşılaşır. Karşısındaki kişinin bunu tamamen masumane duygularla dile getirdiğini anlayan Yazgan, Batuhan’ı rencide etmeden Türklüğün, dinden daha baskın bir bağ olduğunu şu cümlelerle ifade eder:

“Yanlış biliyorsun, Batuhan kardeşim. Kardeşlikte din önemli değildir. İlk olarak dil ve kültür birleştirir halkları. Bilmiyor musun, Çuvaş dilinde en eski Türk diline ait cevherler saklanmıştır. Biz Çuvaşlar ile çok öncelerden aynı köklerden gelen bir milletiz. Din ise başka bir şeydir, o gelir de gider de. Gagauzlar var, Saha halkları ve Budizme mensup

³ Türk Dünyası Tarih Dergisi 138. sayıdan itibaren (1998) Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi adı ile yayımlanmaktadır.

Türklerin de sayısı çok, sayacak olursak, meselâ, Tuva ve Altaylılar...”
(Muhammediyev, 2016: 81).

Turan Yazgan'ın en önemli özelliklerinden biri düşünce adamı olmasının yanı sıra fikirlerini hayata geçirebilmek için verdiği mücadele ve bu mücadeleyi başarıyla sonuçlandırmasıdır. Turan Yazgan bu yönüyle gerçek bir hareket adamıdır. Onun Türk dünyası ve geleceği ile ilgili yukarıda bazı kesitlerle örnekleme yapıldığı fikirlerinin vücut bulmuş pek çok örneğine Göz Açtırmayan Boran-Turan romanında da rastlıyoruz. Bu örnekler arasında en öne çıkan, tabii ki 1980 yılında kurduğu Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'dır.⁴ Böyle bir vakıf kurma fikrinin gençlik yıllarından beri hayali olduğunu, bir öğretim üyesi maaşıyla ailesinin geçimini, iki çocuğunun eğitimi ile vakıf kurma ideali arasında kalışını, vakıftan maaş almak bir yana vakfın Türk dünyasının birliği uğrunda faaliyetlerini devam ettirmesi için başka kaynaklar bulunması gerekliliğini, Turan Bey'in eşi Gülen Hanım'a anlatışına mütevazı evlerinde, bir kahve sohbeti esnasında Muhammediyev'in bakış açısıyla şahit oluyoruz:

“Oğullarımızı okuturuz, evelallah Gülen. Biliyorsun, aklımı milletimizin, genel olarak, Türk Dünyası'nın durumu gün geçtikçe daha da bir meşgul ediyor son zamanlarda. Milleti aydınlatmak, Türklere kim olduklarını hatırlatmak yolunda büyük bir işe girmeyi düşünüyorum. Adının 'Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı' olmasını istiyorum. Milletimizin uyandırılmaya, aydınlatılmaya ihtiyacı var. Kim bilir? Belki bu çalışmalar meyve verir de dünyanın dört bir yanına savrulmuş kardeşler birbirleriyle tanışma, kaynaşma, daha da önemlisi kardeş olduklarını anlayıp güç birliği yapma imkânı bulurlar. Ve belki de, neden olmasın, birlik olurlar. Tek olurlar. Güçlü olurlar. Dünyaya hükmederler. Tıpkı geçmişte olduğu gibi...” (Muhammediyev, 2016: 220).

4. Turan Yazgan'ın Türk Tarihine ve Araştırmalarına Bakışı:

Turan Yazgan'ın tarihe olan merakı daha ilkökul yıllarından itibaren başlar. Eğirdir Belediye İlkokulu müdürlüğüne atanan, emekli bir yarbay olan öğretmeni; Turan Bey'in tarihe, özellikle de Türk tarihine olan ilgisinde ilk meşaleyi yakmıştır. Daha o yaşlardan itibaren öğretmeni ile Eğirdir ve ilçedeki kültür varlıklarının tarihleri ile ilgili sohbetlerde, Anadolu'nun ne denli zengin bir tarihe sahip olduğunu idrak etmesinin yanı sıra özellikle de her Türk'ün kendi milletinin tarihini bilmesinin, gelecek kuşaklara aktarmasının önemi hakkında da ilk öğütlerini alır:

“Milletinin tarihini bilmen gerek, Turan... Tarihi yalnızca üniversitelerde okuyarak öğrenemezsin, onunla bir ömür ilgilenmek gerekir. Sen de çabucak büyürsün, benden daha iyi, daha çok öğrenirsin tarihimizi. Hem

⁴ Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nın kuruluşu, teşkilatı ve işleyişi ile ilgili bk. Koca, Ruhigül. (2007). *Turan Yazgan'ın Hayatı, Fikirleri, Eserleri ve Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*. Marmara Üniversitesi. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. Türk Tarihi Anabilim Dalı. Genel Türk Tarihi Bilim dalı. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.

de araştırdıklarını, öğrendiklerini milletine ulaştırırsın, inşallah. Tamam mı?..” (Muhammediyev, 2016: 56).

Turan Bey'in Türk tarihine ilgisi lisedeki bir öğretmeni vesilesi ile daha da kamçılanmıştı. Kastamonu Lisesinin tarih öğretmeni Süleyman Bey'in verdiği ilhamlarla saatlerini dünya haritasının karşısında, özellikle de uçsuz bucaksız SSCB sınırlarına bakarak geçiren Turan Bey, bu coğrafyada yaşayan Türklerin olduğunu da yine öğretmeni vesilesi ile öğrenir. Turan Bey'in daha çocuk yaşta başlayan bu tarih ilgisi 1987 yılında yayın hayatına başlayan, vakfın süreli yayınına Türk Dünyası Tarih Dergisi adını vermesine neden olmuştur. Böylelikle Turan Yazgan, ömrünü adadığı iki kavramı 1987'den beri kesintisiz olarak çıkmaya devam eden dergide bir araya getirmiştir. Derginin ilk sayısındaki yazısında hem tarih araştırmalarına bakışını hem de derginin amacını şöyle dile getirir: “*Türk Dünyası Tarih Dergisi, Türk dünyasını tanımak, tanıtmak, bu sahada çalışanları teşvik etmek, kendimizi yabancılar yerine kendimiz tarafından yapılacak araştırmalarla öğrenmek ve buna yardımcı olmaktır.*” (TDTD, 1987/1). Görüldüğü üzere Turan Yazgan, tarih araştırmaları konusunda da millilikten yana bir tavır sergileyerek, yabancı bakış açıları yerine Türk tarihini Türklerin araştırma ve değerlendirmeleriyle öğrenmenin ve öğretmenin önemini vurgulamaktadır (Kadioğlu, 2010: 55).

5. Turan Yazgan'ın Türk Dili ve Edebiyatı ile İlgili Görüşleri:

Turan Yazgan, Türk dünyasının birliği için alfabe ve dil birliğinin kesinlikle olması gerektiğini her fırsatta dile getirmiş ve bu yönde faaliyetler yürütmüş bir kişidir. Vakıf bünyesinde açılan kurslarda, Türk coğrafyalarından getirilen 40-60 kişilik öğretmen gruplarına Türkiye Türkçesi kursları verilerek Türk'e Türkçe öğretme gayesi ile önemli bir iş gerçekleştirilmiş, bu öğretmenlere kurs bitiminde kendi ülkelerinde Türkçe öğretebileceklerini gösterir sertifika takdim edilmiştir (Aycan, 2015: 6). Yusuf Alper'in, 13 Ekim 2004 tarihinde Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'nda Turan Yazgan ile yaptığı röportajda Yazgan'ın Türk dili üzerine düşünceleri çok net bir biçimde açıklanmıştır:

“Bir kere dil milletindir. Dil düşünme dilidir. Yabancı dil bilgiye ulaşma dilidir. Bu iki fonksiyonu birbirinden ayırmak lazımdır. Bir milletin resmi dili olan mesela Türkiye için Türkçe, Türk çocuklarının tamamının düşünme dilidir. Türk çocukları bununla düşünür, bununla arar, bununla sorar, bununla yapar, bununla yaratır. Bu son derece önemlidir. Ve sebeple de düşünme diline verilen değer bilgiye ulaşma dilinin en az 10 milyon misli olmalıdır.” (2010: 80).

Göz Açtırmayan Boran-Turan romanında da Turan Yazgan'ın Türk dili üzerine düşüncelerine hem Rinat Muhammediyev ile özel sohbetlerinde hem de çeşitli vesilelerle yaptığı konuşmalarda Muhammediyev'den naklen denk geliyoruz. Bu sohbetlerden birinde Turan Yazgan, Türkçenin gücü ve ana dilinin önemi için şöyle demektedir:

“Türk dili çok zengin. Aynı nesneyi, aynı olguyu çeşitli sözlerle, eş anlamlılarla anlatmak mümkün bizde. Ama sizin Kuzey Türklerinin, yani Tatarların dilinin bambaşka bir olgunlukta ve zenginlikte olduğu malum. Bunu bizim Türkiye’deki âlimlerimiz de aynı şekilde düşünüyorlar. Her kişinin ilk olarak dil bilimci olması zaruridir. Kendi ana dilini bilmek, bir insan için ilk ve en kutsal şarttır. Millete ve vatana olan sevgi, ana diline olan alakadan başlar.” (Muhammediyev, 2016: 12).

Turan Yazgan’ın Türkçe ve ana dili hassasiyeti doğal olarak Türk edebiyatı ve sanatında da kendini gösterir. Turan Yazgan, edebiyata öncelikle dilin ve kültürün taşıyıcısı rolüyle bakmaktadır. Edebiyatın ve edebiyatçıların bizzat devlet eliyle desteklenmesi gerektiğini, çünkü edebiyatın kültüre taşıyıcılık yaparak devletlerin işlerine yarayan bir alana hizmet ettiğini dile getirir. Tahmin edileceği üzere diğer bütün konularda olduğu gibi Türk dünyası edebiyatını da bir bütün olarak kabul eden ve böyle olması gerektiğini savunan Turan Yazgan’ın romanda Muhammediyev’e hitaben söylediği şu cümle, genel Türk edebiyatına bakışlarını yansıttığı bakımından değerlidir: “*Tukay yalnızca sizin değil, bütün Türk dünyasının en büyük şairlerinden, bu malum...*” (Muhammediyev, 2016: 160).

Vakıf tarafından düzenli olarak gerçekleştirilen çeşitli şöenlerde aralarında Cengiz Aytmатов, Olcas Süleymanov, Muhtar Şahanov gibi dünyaca ünlü isimlerin de bulunduğu Türk dünyasının önde gelen edebiyatçıları her daim başköşede yerlerini almış ve hak ettikleri itibarı görmüşlerdir. Turan Yazgan’ın bu alandaki önemli faaliyetlerinden biri de Türk dünyasının önemli edebiyat ve araştırma eserlerinin basın ve yayın işlerinin bizzat vakıf tarafından yapılmasını sağlamak olmuştur. Vakıf hâlen inceleme-araştırma, derleme, gezi, hatıra, hikâye, iktisat ve roman genel başlıkları altında yayımlar yapmakta ve bunların genel ağ ortamında da teminini sağlamaktadır.

6. Türk Dünyasının Turan Hoca’sı:

Turan Yazgan aslen bir akademisyendir. 1966 yılında asistan olarak başladığı İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinden, vakıf işleriyle yani Türk dünyası ile daha yakından ilgilenmek amacıyla 2000 yılında emekliliğini isteyerek ayrılır (<https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1295>). Öğretim üyesi olarak ulusal ve uluslararası pek çok bilimsel çalışmaya imza atmasının yanı sıra pek çok öğrenci de yetiştiren Turan Hoca, 1980 yılından itibaren yalnızca Türkiye’deki öğrencilerinin değil, Balkanlar’dan Sibiryaya kadar uzanan Türk yurtlarında, açtığı ortaöğretim ve yükseköğretim kurumları ile sayısız kişinin de hocası olmuş; eğitim alanındaki rolü, diğer rollerinin önüne geçmiştir.⁵

⁵ Turan Yazgan’ın eğitimle ilgili faaliyetleri için bk. Aycan, Nihat. (2015). Türk Dünyasını Eğitimle Birleştiren Bir Akademisyen: Prof. Dr. Turan Yazgan. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*. c. 2, s. 1.

Bütün imkânsızlıklara rağmen Turan Yazgan'ın kurduğu okullarda modern eğitimin bütün teknik ve teorik yöntemleri uygulanmış, millî değerlerin yanında başta Türkçe olmak üzere farklı dillerin öğretimi yapılmıştır. Bu okullar, öğrenciler ve aileleri tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Muhammediyev romanda, bir velinin çocuğunu bu saygın okullara kaydettirmek için kendisinden ricacı olduğu hadiseyi şu şekilde aktarmaktadır:

— Merhaba Rinat Bey...

— Merhaba, dedim tanımasam da.

— Oğlumun bu liseye girmesinde yardımcı olabilir misiniz acaba. Siz milletvekilisiniz, sizi dinlerler. Kimlere gitmedik ki, ama olmadı bir türlü. Bu dikkatimi çekmişti. Demek, burayı talep edenler çok, ancak kontenjan sınırlıydı.

— Neden buraya vermek için uğraşıyorsunuz? dedim.

— Bizim okullarda disiplin kalmadı. Her yerde sigara, uyuşturucu, kavga ve dövüş. Sokağa çıkmak mümkün değil, gruplar hâlinde dövüşüyorlar. Erkek çocuğu ne de olsa, endişeleniyoruz ailesi olarak.

— Peki ya buradaki Türkler korkutmuyor mu?

— Onlarda disiplin ve eğitim esas alınmış, diyorlar. Rinat Bey, lütfen yardım ediniz..." (Muhammediyev, 2016: 75).

Turan Hoca için okullarının ihtiyaçları ile ilgilenmek onun günlük işleri arasında ilk sıradadır. Muhammediyev, hem bu önceliği belirtmek hem de Turan Yazgan'ın sıradan bir gününün nasıl geçtiğini göstermek amacıyla vakfın vefakâr çalışanı Saadet Hanım (Pınar Yıldırım) ile Turan Yazgan arasındaki şu konuşmaları okuyucunun gözleri önüne sermektedir:

— Hocam, dergimizin bu sayısında Gazi Atatürk'le ilgili makalelerin sayısı giderek arttı sanki?..

Cevap kısa oldu:

— Atatürk asla fazla olmaz.

— Hocam, Türkçe kurslarına Gaguzlardan katılmak isteyenlerin sayısı iki kat arttı, azaltmamız uygun olacak...

— Türkçesini geliştirmek isteyen insanların sayısını azaltamayız. Gelsinler, bir yer ayarlarız...

— Hocam, Açıkağız Bey vakıftan ayrılma dilekçesi yazmış...

— Sordun mu, neden ayrılıyormuş?

— Laleli'de bir iş bulmuş, maaşı dolgun olacakmış, güya.

— Gitsin, Vakıfla ticareti birbirine karıştıran insanlar bize lazım değil.

— Hocam, sizinle Bişkek'ten görüşmek istiyorlar.

Hemen geliyorum, dedi. Kendisiyle birlikte gelen adamları bahçedeki masalara saygıyla oturup, onlara çay ve kahve getirilmesini emretti. "Siz çaylarımızı için, ben telefonla konuşup yanınıza gelirim."

Kırgızistan'daki okullardan birine bilgisayar gerekiymiş, telefondan alelacele bunları talep etmekteymiş. Görüyordum, Turan Bey, bu bilgisayarları nereden ve nasıl temin edeceğini bilemez hâldeydi, ancak yakın kısa zaman içinde kendilerine bunları gönderme sözü verdi.

Telefonu kapattıktan sonra Saadet Hanım, onu arayan soranları saymaya başladı:

- Kerkük Türklerinden bir şair gelmiş, kalacak yeri yokmuş.
 - Macit Bey'i ara, yerleştiresin. Masrafları biz ödeyeceğiz...
 - Çin'den bir Uygur müzisyen ailesi ile birlikte İstanbul'a taşınmış, işe yerleştirilmek için yardım istiyor.
 - Bünyamin yardımcı olabilir, musiki dünyasını o daha iyi tanır.”
- (Muhammediyev, 2016: 240-241).

Turan Yazgan'ın günlük iş akışını izlerken bile yorulduğunu ve hayran kaldığını ifade eden Muhammediyev, çok doğru bir şekilde Göz Açtırmayan Boran-Turan adlı romanına “Turan” a yakışır şekilde şöyle başlamıştır: “*Geceleri uyumadım, günler boyu çalıştım. Türk milleti yok olmasın diye kara terimi döktüm; kızıl kanımı akıttım.*” (Orhun Abideleri, VII. yüzyıl).

7. Sonuç:

Prof. Dr. Turan Yazgan'ın hayatı, adını bizzat verdiği ve bütün ömrünü adadığı Türk dünyası için yaptıkları, eserleri ve fikirleri hakkında gerek Türkiye’de gerekse yurt dışında pek çok makale ve kitap türünden bilimsel araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara bakıldığında ortaya çıkan ortak kanı, Turan Yazgan'ın kendisine örnek aldığı İsmail Gaspıralı, Ziya Gökalp, Mirseyit Sultangaliyev ve Atatürk çizgisinden giden bir mütefekkir ve münevver olduğudur.

Bu çalışmada, başından beri kesitler hâlinde sergilenen, bu ülkülerle dolu hayatın yanı sıra Türk'ün olduğu her yerden dostlar, arkadaşlar, kardeşler de biriktirmeye çalışan Turan Yazgan; onun nezdinde bu sıfatların üçüne de sahip olmuş, Tatar edebiyatının güçlü kalemi Rinat Muhammediyev'in gözünden ele alınmaya çalışıldı.

Arşivlere dayanarak yazdığı bir başka biyografik romanı “Mirseyit Sultangaliyev: Sırat Köprüsü” ile Türkiye’deki okurlar tarafından da takdir toplayan Rinat Muhammediyev; bu biyografik romanını yazarken de Turan Yazgan hakkında yukarıda anılan bilimsel çalışmalardan yararlanmanın yanı sıra, onunla birlikte Türkiye’de, Tataristan’da hatta Sibiryaya taygalarında bile bir arada bulunmanın kazanımlarıyla tam anlamıyla bir biyografik roman örneği vermiştir.

Roman, anlatım tekniği ve yöntem bakımından ayrıca incelenmesi gereken bir eserdir. Çalışmamızda romanın muhteva özelliğine dikkat çekerek Turan Yazgan'ın Türk dünyası hakkındaki fikirleri, faaliyetleri, Türk tarihine bakışı, Türk dili üzerine görüşlerinin kurmaca bir eser olan *Göz Açtırmayan Boran-Turan* romanına nasıl işlendiği göstermeye çalıştık. Tatar yazar Rinat Muhammediyev, bu romanıyla Turan Yazgan Hoca'ya adeta Türk dünyasının vefa borcunu ödemiştir, diyebiliriz.

Kaynaklar:

Alper, Y . (2010). Turan Yazgan ile Üniversite ve Türkiye Üzerine Bir Sohbet . *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. s. 49.

Aycan, N. (2015). Türk Dünyasını Eğitimle Birleştiren Bir Akademisyen: Prof. Dr. Turan Yazgan. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*. c. 2, s. 1.

Dautov, R. N. - Rahmani, R. F. (2009). *Rinat Muhammediyev*. Ediplerëbëz, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, s. 153-156.

Kadıoğlu, M . (2010). Yeni Yüzyılın İsmail Gaspıralı'sı Prof. Dr. Turan Yazgan. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. s. 49.

Koca, R. (2007). *Turan Yazgan'ın Hayatı, Fikirleri, Eserleri ve Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*. Marmara Üniversitesi. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. Türk Tarihi Anabilim Dalı. Genel Türk Tarihi Bilim dalı. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.

Muhammediyev, R. (2016). *Göz Açtırmayan Boran-Turan* (Tatarcadan Aktaran: Mehmet Yasin Kaya). Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul.

Öner, M. (2018). Cemal Velidi ve Tatar Leksiklojisi. *Mejdunarodny Naučno-Praktičeskiy Forum: Soxranenie i Razvitie Rodnix Yazıkov v Usloviyax Mnogonatsional'nogo Gosudarstva: Problemi i Perspektivi*. Kazan, 145-151.

İnternet Kaynakları:

Erkal, M. E. (28.4.2021). Hoca ve Ağabey Olarak Turan Yazgan. <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1295>.

http://www.rinatmuhamadiev.ru/index_t.html (28.4.2021).

<https://turan.org/turk-dunyasi-arastirmalari-vakfi/> (2.5.2021).

TURAN YZGAN С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ТАТАРСКОГО АВТОРА РИНАТА МУХАМАДИЕВА

АННОТАЦИЯ

Дружба между выдающимся писателем и государственным деятелем Татарстана Ринатом Мухамадиевым и профессором Тураном Язганом, известным сегодня как Гаспринский Тюркского мира, началась в 1990-х годах. В эти годы тюркские народы, живущие как граждане распадающегося СССР, стали сблизаться и дружить между собой и с Турцией. В связи с данными условиями, Ринат Мухамадиев, впервые приехавший в Турцию в октябре 1990 года, как и любой интеллектуал, приехавший из этих стран, посетил Фонд исследований тюркский мира, который был создан большими усилиями Турана Язгана. Первый разговор, который начался за столом в фонде, с обсуждения различных проблем тюркского мира, таких как образование, пути для взаимных путешествий, а также установление наиболее прочных отношений между государствами, с годами перерастает в дружбу, которая может даже знать общие семейные секреты. Несмотря на то, что эти отношения закончились с уходом Турана Язгана в вечность 22 ноября 2012 года, Ринат Мухамадиев написал свой роман «Кюзачкыз Буран»

(«Непроглядная метель») на татарском языке в 2015 году, чтобы показать бессмертие этого братства. Этот роман, опубликованный Фондом исследований тюркского мира в 2016 году на турецком языке, составляет основную цель и предмет настоящей статьи, в которой основное внимание уделяется оценке жизни Турана Язгана, посвященной терскому миру, с точки зрения татарского автора.

Период после распада Союза Советских Социалистических Республик – это период, когда были заложены основы быстрого сближения тюркских народов, находящихся на российской территории, и турецких Турков, особенно в области культуры и образования, а также закладываются основы сотрудничества во всех сферах. Известно, что доктор, профессор Туран Язган, будучи лидером, подготовился к этим изменениям в 1980 году, продемонстрировав отличный пример предвидения, и с этой целью учредил Фонд исследований тюркского мира. Язган, который в 1990-х годах предоставил видным деятелям государства примеры того, как связаться с тюркскими народами, живущими во многих частях мира, особенно с тюрками, проживающими на распавшихся землях СССР, был признан человеком, наиболее достойным звания «Гаспринский нашего времени».

С начала 1990-х годов одним из первых мест, где побывали каждый тюркский интеллигент, приехавший в Турцию из тюркского мира, был Фонд исследований тюркского мира. Дружба Рината Мухамадиева, одного из известных писателей Татарстана и одного из этих приехавших интеллигентов, и Турана Язгана также превратилась в партнерство, в котором они использовали все свои возможности для налаживания сотрудничества в сфере образования, науки, искусства и культуры на оси братства Турция-Татарстан. Отношения и пересекающиеся жизненные истории этих двух друзей, которые хотя и собрались вместе и поговорить на разные темы, обсудить проблемы тюркского мира и обменяться идеями, познакомились с читателями Татарстана и Турции благодаря роману Рината Мухамадиева «Непроглядная метель», написанному в 2015 году.

Ключевые слова: Туран Язган, Ринат Мухамадиев, татарская литература, Фонд исследований тюркского мира, Республика Татарстан.